

LET OP UW WOORDEN

Wie de lokale verkiezingsprogramma's leest, komt tot de conclusie dat gemeenteraden het helemaal anders gaan doen. Rol en positie van de raad worden erin herschreven. Raden gaan verbinden, regisseren en faciliteren. Makkelijker gezegd dan gedaan?!

INLEIDING

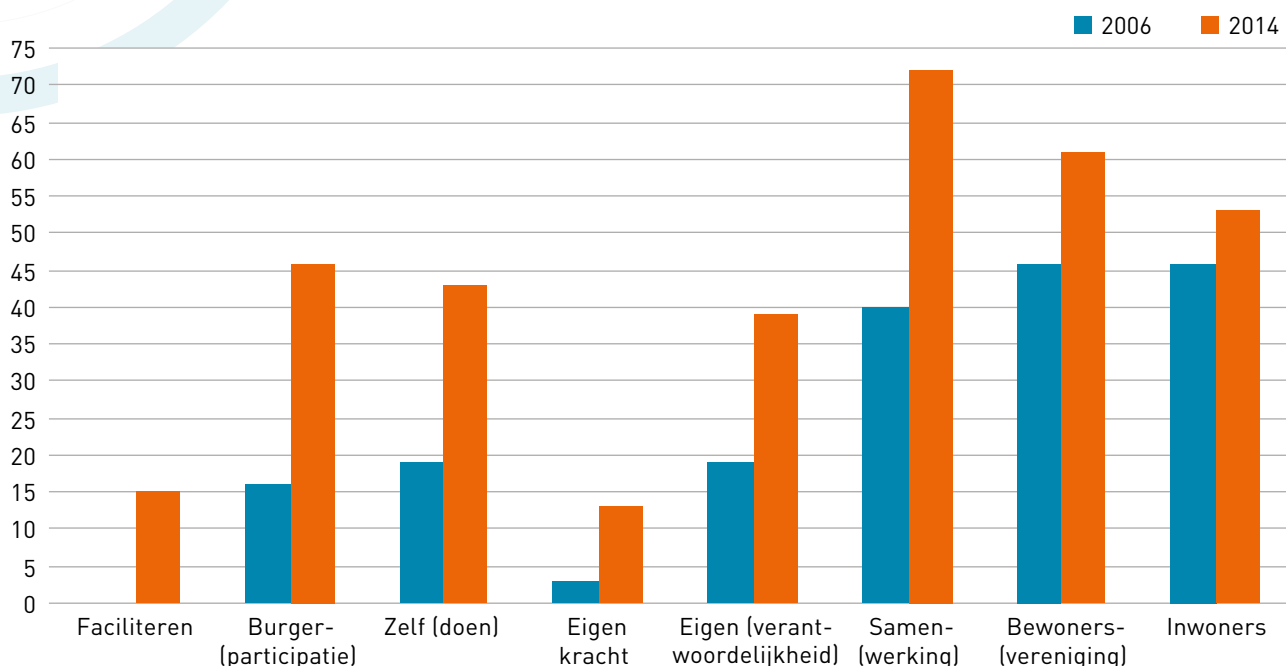
Sombere berichten over de positie van de gemeenteraad blijven maar komen de afgelopen maanden. De lokale autonomie wordt uitgehold: decentralisatie van taken zonder overdracht van keuzeruimte. Geormerkte gelden, want we accepteren geen verschillen tussen gemeenten. Gebrek aan legitimatie en controle als gevolg van intergemeentelijke samenwerking. Kandidaten voor de raden zijn niet te vinden, volgens de tv-rubriek Nieuwsuur. Onnavolgbare debatten in de raad, schreef Het Nederlands Debatinstituut. Publicaties die zich laten lezen als overlijdensberichten van de representatieve lokale democratie. Maar voor wie het horen wil: er gloort hoop. De verkiezingsprogramma's prediken die hoop. Zij bepleiten noodzaak en wenselijkheid van het herpositioneren van de (gemeente)raad. De raad kiest positie als verbinder, makelaar in democratie en procesregisseur van een zichzelf organiserende gemeenschap. Veel beloven en weinig geven, doet de gek in vreugde leven. Maar gek zijn ze niet, die burgers. De boemerang is geworpen.

DE TAAL VAN 2014

We vergeleken een aantal Almeerse verkiezingsprogramma's uit 2006 en 2014. We deden dat voor vijf partijen (VVD, SP, PvdA, CDA en Leefbaar Almere). We keken niet naar beleidsvoornemens

maar naar roloppvatting, uitgedrukt in opvattingen over taken en de voorgenomen werkwijze en positionering van de gemeenteraad. De 'taal' van 2014 is een andere dan die van 2006. Getuige de programma's die de afgelopen maanden het licht zagen gaat de gemeente(raad) faciliteren, mogelijk maken, samenwerking bevorderen (tussen burgers en overheid, tussen instellingen en bedrijven enzovoort). De burger wordt meer dan voorheen aangesproken in de programma's. We betreden onmiskenbaar het tijdperk van burgers voor burgers. Zo blijkt onder meer uit de vlucht die woordcombinaties maken met daarin 'zelf' en 'eigen' zoals: zelf regelen, zelf doen, eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht. Inwoners en bewoners worden aangesproken en vooral ook toegesproken: jullie gaan het doen! Inwoners aan zet, in de uitvoering en in de democratie. Een niet mis te verstane belofte van een nieuwe balans tussen representatie en deliberatie, tussen gemeentebestuur en maatschappelijk initiatief.

In de figuur op de volgende pagina is het gevisualiseerd. Natuurlijk zijn in beide vergelijkingsjaren (2006 en 2014) vorm noch omvang van de programma's gelijk. Partijen experimenteren graag met hun programma's, van puntig tot talig en van krant tot boekwerk. Maar de tendens is onmiskenbaar.

Dat klinkt zo. De VVD Almere vindt 'dat de gemeente goede initiatieven van betrokken buurtbewoners moet faciliteren' (2014, pagina 22). De PvdA 'wil een positief jeugdbeleid dat uit gaat van versterking van de eigen kracht van ouders en kinderen (PvdA 2014, pagina 14)'. Pagina voor pagina worden rol en werkwijze van de gemeente(raad) 'herschreven'.

HERPOSITIONEREN

Wie gevoelig is voor de toon van de muziek concludeert dat de gemeenteraad zich wenst te bevrijden uit klassieke en knellende rolopvattingen. Van kaderstelling naar het faciliteren van kaderstellende burgers. Wie minder snel in vervoering raakt, herkent in de lokale verkiezingsprogramma's de echo van de bewoordingen die horen bij de metafoer van het 'bruggen slaan'. Het kabinet Rutte-Asscher koos die metafoer, bruggen slaan, als titel van het regeerakkoord.

De brug verbeeldt het dominante discours van deze tijd: het inrichten van een participatiesamenleving op een fundament van zelfredzaamheid. Overheid

en samenleving moeten verbonden worden. Burgers moeten verbonden worden. En alle instanties die langs elkaar heen werken, ook die moeten verbonden worden. In het regeerakkoord staat: 'wij zien het als onze opdracht om bruggen te slaan. Tussen Den Haag en de samenleving.'

Die echo klinkt door in de lokale verkiezingsprogramma's. De burger is aan zet, zoveel is wel duidelijk. Minder overheid, meer samenleving. Die beweging naar de samenleving -of het nu een diep gevoelde wens is of een ervaren noodzaak- leidt tot herbezinning op rol en positie van de raad, zo blijkt uit de verkiezingsprogramma's. Een op burgers bouwende samenleving dwingt tot een op burgers vertrouwend democratie. Dus minder bevoogding: de raad weet wel wat goed voor u is. Minder betutteling en ruimte voor burgers om te beslissen en te bepalen. Minder aandacht dus in de toekomst voor het formele door het college geleide besluitvormingsproces. En meer aandacht voor mobilisatie van mensen rond maatschappelijke thema's. In de programma's dus geen sombere berichten over marginalisering van positie en betekenis van

de raad, maar een vertrouwensvol herpositioneren midden in de samenleving.

LET OP UW WOORDEN

Een waarschuwing is op zijn plaats: let op uw woorden. Is dit slechts taal? Is het campagnepraat en blijven het holle frases? Is het een snel wegstervende echo van een dominant discours dat slechts bedoeld was om de burger op zijn verantwoordelijkheid te wijzen? Laat het geen vrijblijvend voornemen zijn. Want nu burgers willen meedenken, goed genoeg worden bevonden om heel veel zelf te doen, mogen burgers niet teleurgesteld worden door bestuurlijk onvermogen diezelfde burgers aan zet te laten.

Pogingen om inwoners te betrekken bij de inrichting van hún samenleving zijn de afgelopen jaren vaak in goede bedoelingen blijven steken. Gemeenten gebruiken het model van de participatieladder om burgers te betrekken: van informeren (onderste trede) tot aan zelfbestuur (hoogste trede). De ladder is een veelzeggende metafoor. Het is de burger die trede voor trede moet zien te stijgen. De burger moet deelname aan de besluitvorming verdienen. Komt de burger niet tot boven aan de ladder, dan heeft de burger kennelijk onvoldoende zijn best gedaan.

Deze maanden, aan de vooravond van een nieuwe bestuursperiode, wordt uit een ander vaatje getapt. Er is nu sprake van in de lokale samenleving participerende gemeenten en gemeenteraadsleden. Geen burgerparticipatie dus, maar overheidsparticipatie. De bruggen geven de overheid toegang tot een zichzelf organiserende samenleving. De burger hoeft de ladder niet meer op nu de overheid over de brug komt. De ommekeer is ingezet. Wij kijken de komende tijd dan ook met veel belangstelling naar, bijvoorbeeld, de G1000 in Amersfoort. Op initiatief van een aantal burgers komen na de raadsverkiezingen 1000 (deels ingelote) burgers bijeen die met elkaar de agenda van de gemeente Amersfoort gaan bepalen. En ook

daarna, zo is de bedoeling, blijven de burgers in een zogenoemde burgerraad betrokken en werken ze verder aan de uitwerking van voorstellen en ideeën. Het zal leerzaam zijn om te zien hoe gekozen raadsleden zich verhouden tot initiatieven van deze ingelote burgers. Hoe, met andere woorden, deliberatie en representatie samen gaan. Hoe maatschappelijke initiatieven zich verhouden tot formele besluiten van gekozen volksvertegenwoordigers.

BOEMERANG

De boemerang is geworpen. Hoop gaat zelden zonder zorgen gepaard. Ook nu niet. Er liggen nogal wat uitdagingen:

- > **Het risico bestaat dat de gemeenteraad wel een beetje loslaat, maar tevens stevig vasthoudt aan het wettelijk gegeven feit dat de raad nu eenmaal de baas is.** De representatiereflex noemen we dat. De afgelopen jaren leren dat burgerparticipatie, uitzonderingen zijn er, te zeer een zoeken naar draagvlak is gebleven. Informeren in plaats van overdragen.
- > **De raad is een bestuursorgaan dat uit de aard der zaak heterogeen is.** Logisch als je de samenleving in haar verscheidenheid vertegenwoordigt. Maar om als raad die nieuwe positie en die nieuwe rollen te kunnen innemen en waarmaken, is vooral ook eensgezindheid nodig. Is dat mogelijk, of gaan raadsleden, fracties en partijen allemaal op geheel eigen wijze de daad bij het woord voegen? En al vallend en opstaand elkaar verwijten geen bijdrage te leveren aan een werkelijk nieuwe balans tussen representatie en deliberatie, tussen besluiten en besluitvorming faciliteren.
- > **Partijen zijn behoudzuchtig.** Ooit, eind negentiende eeuw, werden partijen gezien als een bedreiging voor de democratie. Nadien hebben partijen zich voortdurend aangepast (.....) maar

verdwenen zijn ze nooit. Partijen monopoliseren besluitvorming. Slagen partijen erin even dienend te worden aan de 'nieuwe' democratie als de raadsleden zich hebben voorgenomen getuige de verkiezingsprogramma's die ze hebben geschreven?

- > **De verkiezingsprogramma's beloven een raad die gaat luisteren.** Die niet komt vertellen wat er gaat gebeuren maar komt luisteren wat burgers willen doen, en willen maken. Politici zijn gewend om te zenden, te verkondigen, op te schrijven wat er moet en zal gebeuren. Dat zit in het DNA van de politiek. Naast een representatiereflex is er een, nauw daarmee verbonden, zendreflex.
- > **Bescheidenheid als hoogste deugd is een uitdaging voor representanten en hun partijen die gewend zijn successen te vieren en te claimen.** Alle eer en lof zal in het vervolg voor de burger zijn, en voor de bestuurders en ambtenaren die het mede mogelijk hebben gemaakt.

En als het dan een keer niet lukt met maatschappelijk initiatief en burgerkracht, omdat de burgers er niet uitkomen, dan is het aan de raad te besluiten en dus een deel van de betrokken burgers teleur te stellen. In ondankbaarheid ligt wat je noemt een uitdaging. Afvoerputje voor besluiten die zo sterk verdelen dat gemandateerde gekozenen even niet kunnen verbinden maar moeten verdelen.

Let op uw woorden, let op wat u zegt en belooft. De uitdaging is niet om in verkiezingsprogramma's een nieuwe taal te spreken, maar in de praktijk. Er staat veel op het spel. En een weg terug is er niet. De vraag over vier jaar is dan ook niet in welke mate de in de verkiezingsprogramma's opgesomde beleidsvoornemens zijn gerealiseerd, maar of de gemeenten er onder aanvoering van de gemeenteraad in zijn geslaagd over te dragen, af te staan en los te laten. Een boemerang vraagt vaardigheid en zo niet dan kan het hard aankomen. Niet zonder zorgen dus, maar prachtig als het lukt.